

Öğretmen Adaylarının Ahlaki Zekâ ile Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Mehmet DOĞRU¹, Kasım KARATAŞ²

Özet

Bu araştırma, öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk seviyeleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırma, 2023-2024 akademik yılında Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören 422 öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, "Ahlaki Zekâ Ölçeği" ve "Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Ölçeği" kullanılarak toplanmış ve pearson korelasyon ile basit doğrusal regresyon analizleri yapılmıştır. Bulgulara göre, öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk seviyeleri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($r=0,558$; $p<.01$). Regresyon analizi, ahlaki zekânın kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluğu %31,1 oranında yordadığını göstermiştir. Bulgular, öğretmen adaylarının mesleki yeterliliklerinin artırılması için ahlaki ve kültürel farkındalık odaklı eğitim içeriklerine ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Öğretmen yetiştirme programlarının, etik ve kültürel farkındalık temelli içeriklerle zenginleştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ahlaki zekâ, kültürel değerlere duyarlı eğitim, öğretmen eğitimi, etik değerler.

Examining the Relationship between Prospective Teachers' Moral Intelligence and Their Culturally Responsive Teaching Readiness

Abstract

This study examines the relationship between prospective teachers' moral intelligence levels and their readiness for culturally responsive education. The study was conducted with 422 prospective teachers enrolled in the Faculty of Education at Karamanoğlu Mehmetbey University during the 2023-2024 academic year. Data were collected using the "Moral Intelligence Scale" and the "Readiness for Culturally Responsive Education Scale" and analyzed using Pearson correlation and simple linear regression. The results indicated a significant and positive correlation between moral intelligence and readiness for culturally responsive education ($r=0.558$; $p<.01$). Regression analysis revealed that moral intelligence predicted 31.1% of the variance in readiness for culturally responsive education. The findings suggest that improving prospective teachers' professional competencies requires a focus on moral and cultural awareness in teacher education. It is recommended that teacher training programs incorporate ethics and cultural awareness-based content to enhance future educators' effectiveness.

Keywords: Moral intelligence, culturally responsive education, teacher education, ethical values.

¹ Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Meram İhsan Karacıhan Anaokulu, mehmetdogru789@gmail.com

² Doçent Doktor, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Eğitim Programları ve Öğretimi, kasimkaratas@outlook.com

GİRİŞ

Eğitim, bireyin davranışlarında kendi yaşantıları yoluyla kasıtlı olarak istendik değişiklikler oluşturma sürecidir (Ertürk, 1988). Tarih boyunca toplumların ihtiyaçlarına bağlı olarak farklılaşan bu süreç, insanlığın varoluşundan bu yana gelişimini sürdürmüş ve günümüzde bireylerin sosyal, duygusal ve ahlaki gelişimini destekleyen temel bir araç olarak kabul edilmektedir (Ayaş, 2013; Açıkalın, 2016; Şentürk, 2023). Eğitimin kalitesi, öğretmenlerin mesleki yeterlikleriyle doğrudan ilişkilidir. Yeterlik, bireyin mesleki ve sosyal faaliyetlerde sergilediği kapasiteyi ifade ederken (Demirkol, 2022; Zaragoza vd., 2021), öğretmenlerin alan bilgisi, etik duruşu ve öğretim stratejilerini uyarlama becerisi, eğitim sürecinin niteliğini belirleyen kritik unsurlardır (MEB, 2017; Karataş vd., 2017). Özellikle ahlaki zekâ ve kültürel değerlere duyarlılık gibi nitelikler, öğretmenin yalnızca bilgi aktaran değil, aynı zamanda rehberlik eden bir rol üstlenmesini sağlamaktadır (Bacanlı, 2011; Halis, 2005).

Ancak, öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşlukları arasındaki ilişkiye dair çalışmalar sınırlıdır. Bu eksiklikten hareketle, bu araştırmanın temel amacı, söz konusu iki değişken arasındaki ilişkiyi incelemek ve öğretmen yetiştirme süreçlerine katkı sunabilecek veriler elde etmektir. Çalışma, öğretmen adaylarının ahlaki zekâ ve kültürel duyarlılık düzeylerinin cinsiyet ve bölüm türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını, bu değişkenler arasındaki ilişkiyi ve ahlaki zekânın kültürel duyarlılığı yordama düzeyini analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmaktadır:

- Öğretmen adaylarının ahlaki zekâları ne düzeydedir?
- Öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri okuduğu bölüm türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşlukları ne düzeydedir?
- Öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyleri cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyleri öğrenim görmekte olduğu bölüm türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
- Öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeylerini anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?

Ahlaki Zekâ

Gardner (1999), yeni yüzyılda en önemli hedefin sadece farklı zekâlarımızı bir araya getirerek onları düzgün bir biçimde kullanmak olmadığını vurgulamaktadır (Altan, 2012). Gardner, farklı bireylerin bir arada, mutlu ve barış içinde yaşayabileceği bir dünya oluşturma, zekâ ile ahlâkın entegrasyonunu sorgulamayı gerektirdiğini savunmaktadır (akt; Coles, 1998). Gardner ve arkadaşları, ahlâkın tanımlayıcı olmaktan ziyade normatif bir nitelik taşıdığını ve bu nedenle bireyleri belirli bir tanım etrafında bir araya getirmenin zorluğunu vurgulamaktadırlar (akt; Clarken, 2009). Bu bağlamda, ahlaki zekâ kavramını tanımlamaktan kaçınmış ve onu bir zekâ türü olarak ele almamışlardır. Ancak evrensel bir ahlaki kodun varlığına dair olasılıkları göz ardı etmenin mümkün olmadığı düşünülmektedir. Küresel ölçekte hırsızlık, haksızlık, başkalarının haklarına ve hukukuna saldırı veya yalan söyleme gibi davranışlar, genel olarak kabul edilemez eylemler olarak değerlendirilmektedir (Clarken, 2009; Beheshtifar vd.,2011; Altan, 2012).

"Moral zekâ" olarak da bilinen ve kısaltması "MI" ve "moral IQ" olan kavram, farklı yazarlar tarafından çeşitli bakış açılarıyla tanımlanmaktadır (Kalfaoğlu, 2021). Kanoğlu (2019) tarafından yapılan tanıma göre ahlaki zekâ, bireyin kendisine ve diğerlerine zarar vermeyen düşünceler, tutumlar ve davranışlar sergileme yeteneğini ifade etmektedir. Ahlaki zekâ, bireyin iyi ile kötüyü ayırt edebilme, güçlü etik değerlere sahip olma ve bu değerlere uygun şekilde davranma yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, bireyin yaşamını ve davranışlarını ahlaki değerler doğrultusunda şekillendirme becerisini de içermektedir (Borba, 2001; Kalfaoğlu, 2021). Bu zekâ türü, empati, dürüstlük, adalet, sorumluluk, sevgi, saygı ve hoşgörü gibi temel bileşenler içermektedir (Borba, 2001). Ahlaki zekâ, bireylerin toplumsal normlara uyum göstermelerini ve etik kararlar alabilmelerini sağlamaktadır (Kanoğlu, 2019). Bu sayede birey, iyi-kötü ikileminde etkin bir şekilde seçim yapabilmekte ve etik bir perspektif geliştirebilmektedir (Kruger, 2012; Tanner ve Christen, 2013; Saleh, 2018). Ahlaki zekâ gelişiminin, aile, eğitim ve sosyal çevre gibi faktörlere bağlı olduğu özellikle çocukluk döneminde, ebeveynlerin ve öğretmenlerin rol model olarak sergiledikleri davranışlar, çocukların ahlaki değerleri öğrenmelerinde kritik bir öneme sahiptir (Russell, 2018; Kanoğlu, 2019). Bu açıdan bakıldığında, ahlaki zekânın bireylerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirerek adil bir toplumun oluşturulmasına katkısı (Kanoğlu, 2019), farklılıklara hoşgörü ve empati gibi değerleri benimseyen kültürel değerlere duyarlı eğitimin gerekliliğini de ortaya koymaktadır (Karataş ve Oral, 2017).

Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim

Kültürel değerlere duyarlı eğitim ise, bireylerin kendi kültürel kimliklerini tanımlarını ve diğer kültürlerle saygı duymalarını teşvik eden bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Nayır, 2020). Kültürel değerlere duyarlı eğitim, öğrencilerin farklı kültürel bakış açılarını anlamalarını ve bu bakış açılarına saygı göstermelerini sağlamaktadır. Bu sayede öğrenciler hem kendi kültürel kimliklerini korumakta hem de

farklı kültürlerle etkileşimde bulunarak bilgi birikimlerini zenginleştirmektedir (Gollnick ve Chinn, 2017; Oral ve Karataş, 2019). Ayrıca kültürel değerlere duyarlı eğitim, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirerek, kültürel ön yargıları ve davranış biçimlerini sorgulamalarını teşvik etmektedir. Bu süreçte öğretmen rolünün, öğrencilerin kültürel farkındalıklarını artırmak ve kültürel çeşitliliği olumlu bir şekilde değerlendirmelerini sağlamak için rehberlik etmek olduğu vurgulanmaktadır (Diamond ve Moore, 1995; Villegas ve Lucas, 2002). Kültürel değerlere duyarlı eğitim, toplumsal barış ve uyumun sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır ve eğitim sistemlerinin bu doğrultuda şekillendirilmesi gerekmektedir (Banks, 2014; Karataş ve Oral, 2017; Atmacaoğlu, 2019).

Bu nedenle, öğretmen adaylarının ahlaki zekâ seviyeleri ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi anlamak (Sultana,1994; Neutrach vd., 2001; Ladson-Billings,2001; Stables,2005; Polat ve Ceylan, 2012; Bahadır, 2016; Hazar,2021) hem öğretmen yetiştirme programlarının etkinliğini artırmak hem de eğitim sisteminin genel kalitesini yükseltmek açısından büyük önem taşımaktadır. Ahlaki zekâ, bireylerin etik ve ahlaki kararlar alabilme yeteneğini ifade ederken (Kanoğlu, 2019); kültürel değerlere duyarlı eğitim, bireylerin farklı kültürel arka planlara sahip insanlarla etkileşimde bulunabilme, saygı gösterme ve bu çeşitliliği anlama becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır (Karataş ve Oral, 2017). Bununla birlikte, söz konusu iki kavram hakkında öğretmen adaylarının ne düzeyde bilgi sahibi oldukları ve iki kavram arasındaki ilişkinin incelenmesine dair alanyazında sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeylerinin yüksek olması, onların kültürel değerlere duyarlı bir eğitim anlayışına sahip olmalarını destekleyebilir. Bu bağlamda, öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, eğitim alanında önemli bir boşluğu doldurması ve öğretmen yetiştirme programlarının geliştirilmesine katkı sağlaması bakımından ihtiyaç olarak görülmektedir. Diğer taraftan ahlaki zekâ ve kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyi düşük olan öğretmenler, eğitim ortamında ciddi olumsuzluklara yol açabilirler. Bu durum, öğrencilerin akademik ve kişisel gelişimlerini engelleyebilir ve okulun genel başarısını olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, öğretmenlerin ahlaki zekâ ve kültürel farkındalıklarını artırmak için kendilerini sürekli olarak geliştirmeleri önemlidir. Dolayısıyla bu araştırmanın çıkış noktası, öğretmen adaylarının mesleki yeterliliklerini artırmanın, gelecekteki eğitimcilerin daha bilinçli, duyarlı ve etik bir eğitim anlayışına sahip olmalarına yardımcı olacağına dair inançtır. Bu noktada, ahlaki zekâ düzeyi yüksek ve kültürel değerlere duyarlı öğretmenlerin yetiştirilmesine yönelik çalışmalar, söz konusu ihtiyacın doğurduğu problemin giderilmesinde önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırma öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyleri arasındaki ilişki incelemek amacıyla ilişkisel tarama modelinde yapılmıştır.

İlişkisel tarama modeli, birlikte değişim gösteren iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2005).

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evren ve örneklemini, 2023-2024 akademik yılında Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim görmekte olan öğretmen adayları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, uygun örnekleme yoluyla belirlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Çalışma grubunun belirlenmesinde, kolay ulaşılabilirlik, yüksek geri dönüş oranı, zaman ve ekonomik açıdan avantaj sağlama düşüncesi etkili olmuştur. Araştırmacıların hızlı ve pratik bir süreç izlemek amacıyla kolay ulaşılabilir ve yakın bir durumu tercih edebileceği ifade edilmektedir (Patton, 1987).

Tablo 1. Evren ve örnekleme ilişkin bilgiler

Değişken	Grup	f	%
Cinsiyet	Kadın	323	76,5
	Erkek	99	23,5
Öğrenim gördüğü program	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	119	28,2
	Sınıf Öğretmenliği	82	19,4
	Okul Öncesi Öğretmenliği	76	18
	Türkçe Öğretmenliği	50	11,8
	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	40	9,5
	Fen Bilgisi Öğretmenliği	36	8,5
	Özel Eğitim Öğretmenliği	19	4,5
Sınıf Düzeyi	1	122	28,9
	2	91	21,6
	3	86	20,4
	4	118	28,0
	5+	5	1,2
Toplam		422	100

Tablo 1 ' de görüldüğü üzere araştırmaya katılanların %76,5'i kadın (n= 323) ve %23,5'i (n= 99) erkektir. Araştırmaya katılanların %28,2'i (n=119) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programında , %19,4'i (n=82) Sınıf Öğretmenliği lisans programında, %18'i (n=76) Okul Öncesi Öğretmenliği lisans programında, %11,8'i (n=50) Türkçe Öğretmenliği lisans programında , %9,5'u (n=40) İlköğretim Matematik Öğretmenliği lisans programında, % 8,5'i (n=36) Fen Bilgisi Öğretmenliği lisans programında, (n=19) %4,5'i ise Özel Eğitim Öğretmenliği lisans programında öğrenim gören öğretmen adaylarından oluşmaktadır.

Çalışmaya katılan öğretmen adaylarının sınıf düzeyine bakıldığında, %28,9'u (n=122) 1. sınıf düzeyinde, %21,6'ı (n= 91) 2. sınıf düzeyinde %20,4'ü (n=86) 3. sınıf düzeyinde, %28'i (n=118) 4. sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan öğretmen düzeyinde, % olarak %1,2'i (n=5) 5. sınıf ve üzeri sınıf

düzeyinde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarından oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Aşağıda ölçeklere ilişkin bilgiler ile bu araştırma kapsamında yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına yer verilmektedir.

Ahlaki Zekâ Ölçeği

Ahlaki Zekâ Ölçeği, Yakut ve Yakut (2021) tarafından geliştirilen, 20 madde ve dört boyuttan (empati, vicdan, öz denetim ve nezaket) oluşan 5'li likert tipte bir ölçektir. Ölçeğin maddeleri, (1= Hiç Katılmıyorum ile 5= Tamamen Katılıyorum) arasında puanlanmaktadır. Bu ölçek Yozgat Bozok Üniversitesinin farklı fakültelerinde öğrenim gören 507 üniversite öğrencisinden veri toplanarak geliştirilmiştir. Ahlaki Zekâ Ölçeğinin alt boyutlarının ve tamamın Cronbach's Alpha katsayıları sırasıyla; Empati alt boyutu için $\alpha=.827$; Vicdan alt boyutu için $\alpha=.791$; Öz denetim alt boyutu için $\alpha=.803$; ölçeğin son alt boyutu olan nezaket için $\alpha=.772$; Ahlaki Zekâ ölçeği için $\alpha=.845$ olarak hesaplanmıştır (Yakut ve Yakut, 2021).

Bu araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda Ahlaki Zekâ Ölçeği'nin tamamı ve ölçeğin alt boyutlarında yer alan maddelerin güvenirlik analizleri yapılmış, yapılan analiz sonucunda ölçeğin toplamı için güvenirlik katsayı değeri $\alpha= .90$ olarak; empati alt boyutu için $\alpha= .82$; vicdan alt boyutu için $\alpha= .82$, öz denetim alt boyutu için $\alpha= .86$, nezaket alt boyutu için $\alpha= .85$ olarak hesaplanmıştır. Ahlaki Zekâ Ölçeği ve alt boyutları için yapılan madde analizleri sonucunda, ölçek ve alt boyutlarının güvenirlik düzeylerinin bu araştırma için yeterli olduğu belirlenmiştir.

Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Ölçeği

Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Ölçeği, Karataş ve Oral (2017) tarafından geliştirilen, 21 madde ve iki boyuttan (kişisel hazırbulunuşluk ve mesleki hazırbulunuşluk) oluşan 5'li likert tipindedir. Ölçeğin maddeleri, (1= Kesinlikle Katılmıyorum ile 5= Kesinlikle Katılıyorum) arasında puanlanmaktadır. Bu ölçek, 2016-2017 akademik yılında çeşitli üniversitelerin sınıf öğretmenliği lisans programlarının son sınıfında öğrenim gören 231 öğretmen adayından veri toplanarak geliştirilmiştir. Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Ölçeğinin ve alt boyutlarının güvenirliğini tespit etmek amacıyla Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanmıştır. Yapılan analiz sonucunda ölçeğin toplamı için katsayı değeri $\alpha=.90$ olarak; kişisel hazırbulunuşluk alt boyutu için $\alpha=.92$ ve mesleki hazırbulunuşluk alt boyutu için $\alpha=.87$ olarak hesaplanmıştır (Karataş ve Oral, 2017).

Bu araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Ölçeği'nin tamamı ve ölçeğin alt boyutlarında yer alan maddelerin güvenirlik analizleri yapılmış, yapılan analiz sonucunda ölçeğin toplamı için katsayı değeri .92 olarak, Kişisel Hazırbulunuşluk

alt boyutu için .90, Mesleki hazırbulunuşluk alt boyutu için .91 olarak hesaplanmıştır. Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Ölçeği ve alt boyutları için yapılan madde analizleri sonucunda, ölçek ve alt boyutlarının güvenirlik düzeylerinin bu araştırma için yeterli olduğu belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma 2023-2024 akademik yılında Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adayları ile gerçekleştirilmiştir. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulunun 146 sayılı kararı ile bu çalışmanın etik olarak uygun olduğu kararı verilmiştir. Gerekli izinler alındıktan sonra 2023-2024 akademik yılında, ahlaki zekâ ölçeği (Yakut ve Yakut, 2021) ve kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk ölçeği (Karataş ve Oral, 2017) kullanılarak veriler, hem dijital ortamda hazırlanan 'Google Forms' bağlantı linki aracılığıyla hem de öğretmenlerle yüz yüze görüşmeler yapılarak toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Öğretmen adaylarından, toplanan verilerin tamamı, bir istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öğretmen adaylarından elde edilen verilerin analizine başlamadan önce, bu verilerin ölçek puan alt ve üst sınırları içinde olup olmadığı, hatalar ve eksiklikler içerip içermediği kontrol edilmiştir. Öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazır bulunuşluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesinde Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeylerinin kültürel değerlere duyarlı eğitime hazır bulunuşluk düzeylerini anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadığını belirlemek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın problem cümlesi “Öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeylerini anlamlı derecede yordamakta mıdır?” şeklindedir. Araştırmada bağımlı değişken olarak ele alınan ahlaki zekâ ile bağımsız değişken olan kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyi arasındaki ilişki incelenirken, basit doğrusal regresyon analizinin uygulanabilmesi için gerekli varsayımların sağlanıp sağlanmadığı kontrol edilmiştir.

Bu doğrultuda, öncelikle ahlaki zekâ ölçeğinden elde edilen puanların dağılımı, basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri, -.58 ve +.68 bulunmuş olup; sonrasında kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk ölçeğinden elde edilen puan dağılımları incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri, -.30 ve +.18 bulunmuş olup; çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 aralığında olması nedeniyle, değişkenlerin normal dağılım gösterdiği varsayılmıştır. (Can, 2023).

Öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazır bulunuşluk

düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesinde Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Analize ilişkin bilgiler Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyi ile kdek düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına ilişkin Pearson’s korelasyon tablosu

	Ahlaki Zekâ	KDEH	Kişisel Hazırbulunuşluk	Mesleki Hazırbulunuşluk
Ahlaki Zekâ	1			
KDEH	,558**	1		
Kişisel Hazırbulunuşluk	,629**	,860**	1	
Mesleki Hazırbulunuşluk	,319**	,849**	,461**	1

**p<.01; *p<.05

Tablo 2’de görüldüğü üzere öğretmen adaylarının ahlaki zekâ puanları ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk puanları arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı ilişki vardır ($r = 0,558$, $p<.01$).

Öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeylerinin (puanları) kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeylerini (puanları) anlamlı bir şekilde yordayıp yordamadığı basit doğrusal regresyon modeli ile analiz edilmiştir. Analize ilişkin bulgular Tablo 3’te özetlenmiştir.

Tablo 3. Öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeylerinin kdek düzeylerini yordama yönelik regresyon analizi

	B	S.H.	β	t	p
Sabit	24,296	4,127		5,887	0,000
Ahlaki Zekâ	0,692	0,05	0,558	13,771	0,000
Model İstatistikleri	$F_{(1,420)} = 189,637$; $p<.05$ $R^2=0,311$				

Tablo 3’te görüldüğü üzere öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyi ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyine ilişkin kurulan basit doğrusal regresyon modeli anlamlıdır ($F_{(1,420)} = 189,637$; $p<.05$). Öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyine ilişkin değişkenliğin %31,1’i ahlaki zekâ düzeyi ile açıklanır. Öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyi, kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyini pozitif ve anlamlı şekilde yordamaktadır ($\beta = 0,558$, $t = 13,771$, $p<.05$).

Bu sonuçlar, öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeylerinin, eğitimde kültürel değerlere duyarlılığı artırma potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

TARTIŞMA

Bu araştırmada, öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyleri arasındaki ilişki ve ahlaki zekâ düzeyinin kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluğu ne ölçüde yordadığı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara genel olarak bakıldığında, öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyi ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyleri

arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, ahlaki zekâ düzeyinin kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyini pozitif ve anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Alanyazındaki kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk, kültürel çeşitlilik, çokkültürlülük gibi kavramlar ile ahlaki zekâ, ahlaki ikilem, etik değerler, öz yeterlilik gibi kavramların arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koyan birçok araştırma bulunmaktadır (Sultana,1994; Neutrach vd., 2001; Ladson-Billings,2001; Stables,2005; Polat ve Ceylan, 2012; Bahadır, 2016; Hazar,2021). Halis'e (2005) göre, öğretmenin okul içindeki etkili çalışmaları ve öğrencilere sağlıklı bir eğitim sunabilmesi, yeterlilik düzeyi ve kişilik özellikleri ile doğrudan ilişkilidir. İyi niyetli bir çaba tek başına nitelikli bir eğitim süreci için yeterli değildir. Öğretmenin, alanında bilgi sahibi olması gerektiği gibi ayrıca öğretmenin kişisel özellikleri arasında samimiyet, sabır, sevecenlik, demokratiklik ve hoşgörü gibi nitelikler, eğitim verimliliğine olumlu katkılar sağlamalıdır (Özer, 2019). Kanoğlu'na (2019) göre, ahlaki zekâ düzeyi yüksek öğretmen adayları empati kurma, adalet sağlama ve duyarlılık gibi niteliklere daha fazla sahip olmaktadır. Bu bağlamda, Yunus Emre'nin insan sevgisi ile ilgili anlayışı, öğretmen adaylarının kültürel değerlere duyarlı bir eğitim anlayışını benimsemeleri için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu anlayış, öğretmen adaylarının tüm bireylere ırk, din, dil veya mezhep ayrımı gözetmeksizin yaklaşımlarını teşvik eder ve Yunus Emre'nin bütün insanları seven, onlara değer veren bir bakış açısı, öğretmen adaylarının kültürel çeşitliliği anlamalarına ve bu çeşitliliğe saygı duymalarına yardımcı olur (Koçak, 2020; Şentürk, 2023). Öğretmen adayları, öğrenci ve öğretmenlerin inançları, değerleri ve bu değerlerin iletişimdeki rolünün öğrencilerin yalnızca ders etkinlikleriyle ilgili değil, tüm ihtiyaç ve beklentilerini göz önünde bulunduran bir iletişim stratejisi ve dilinin geliştirilmesi gerektiğini bilmelidirler (Açıkalin ve Turan, 2018; Atmacaoğlu, 2019).

Araştırmanın başka bir bulgusuna göre, alanyazında, kültürel değerlere duyarlı eğitim, kültürel değerlere duyarlı eğitime hazır bulunuşluk, kültürel çeşitlilik, çokkültürlülük, etnik merkezcilik ve kültürlerarası ilişkiler gibi konuların yordayıcısı olarak kültürel empati, ahlaki muhakeme ve ahlaki değerler gibi kavramların pozitif ve anlamlı bir şekilde etkili olduğu sonucunu ortaya koyan birçok araştırma bulunmaktadır. (Hofstede, 1986; Triandis, 1994; Endicott vd., 2003; Birmingham, 2003; Cooper, 2010; Moran ve Labone, 2011). Bu bulgular, mevcut çalışmanın sonuçlarıyla tutarlılık göstermektedir.

Sonuç

Çalışmada elde edilen bulgular, öğretmen eğitim programlarına ahlaki gelişim odaklı içeriklerin dahil edilmesinin önemini göstermektedir. Böylece, öğretmen adaylarının sadece akademik bilgi ile değil, aynı zamanda ahlaki değerlerle de donatılmasının, kültürel değerlerle duyarlı bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlayacağı söylenebilir. Tüm okullar ve öğretmenler, öğrencilerin farklılıklarına bakmaksızın, eğitim süreçlerinde adalet ve eşitliği sağlama çabalarına aktif olarak katılmalıdırlar (Gay, 2014). Bu yaklaşım,

öğrenci merkezli bir eğitim anlayışının temelini oluşturarak, her bireyin eşit fırsatlara sahip olmasını sağlamayı hedeflemektedir. Eğitim sisteminin, farklı kültürel özelliklere sahip öğrencilerin ihtiyaçlarını gözeterek, kapsayıcı ve adil bir ortam yaratması, öğrenme süreçlerinin etkinliğini artıracaklarını vurgulamaktadır (Karataş ve Oral, 2017; Süer, 2022).

Bu çalışma, öğretmen yetiştirme programlarında ahlaki zekânın geliştirilmesine yönelik stratejilerin önemini ortaya koymakta ve eğitim politikalarının bu yönde şekillendirilmesi gerektiğini önermektedir. Nitekim öğretmenlerin adil, bilgiye sahip ve ahlaki değerlere uygun bireyler olmaları büyük bir önem taşımaktadır (Oral ve Amaç, 2023). Bu bağlamda, öğretmen yetiştirme programları alanındaki uygulamaların, kültürel çeşitliliği ve ahlaki değerleri destekleyici bir yaklaşım benimsemesi, eğitim sisteminin bütünlüğü ve etkinliği açısından büyük bir öneme sahiptir.

Sonuç olarak bu çalışmada, öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeylerinin kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluklarını pozitif ve anlamlı bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk algılarının yüksek düzeyde olması, Türkiye gibi kültürel çeşitliliğe ve mirasa sahip ülkeler açısından olumlu sonuçlar doğurması beklenebilir.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Araştırmanın kapsamı, 2023-2024 eğitim öğretim yılında Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim görmektedir olan öğretmen adayları ve çalışmada kullanılan veri toplama araçları ile sınırlandırılmıştır. Katılımcı grubu, belirtilen üniversite ve akademik yılda eğitim alan öğretmen adaylarından oluşurken, araştırma bulguları bu bağlamda uygulanan anket, görüşme veya ölçekler gibi veri kaynakları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Yapılan bu çalışmada öğretmen adaylarının ahlaki zekâ ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Öğretmen yetiştirme programları, öğretmen adaylarının ahlaki zekâlarını geliştirmeye yönelik kazanımlar; ahlaki sorunlarda ikileme düşülen konuların çözümüne ilişkin senaryolar, grup tartışmaları ve rol oyunları gibi etkileşimin olduğu yöntemler içerebilir. Bu sayede, öğretmen adaylarının teorik bilgi birikimi ile uygulama becerileri arasında bir köprü kurulabilir. Türkiye'de öğretmenlerin merkezi bir sınav ile atandığı ve farklı kültürel değerlere sahip bölgelerde görev yapma olasılığının yüksek olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kültürel değerlere duyarlı olmaları büyük önem taşımaktadır. Bu duyarlılığın kazandırılabilmesi için, öğretmen yetiştirme lisans programlarına kültürel değerlere duyarlı eğitim uygulamaları, yöntemleri ve tekniklerini kapsayan "Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim" dersinin eklenmesi önerilebilir. Bu dersin, öğretmen adaylarının farklı kültürel bağlamlarda etkili bir şekilde görev yapabilmeleri için gerekli bilgi ve becerileri kazanmalarına yardımcı olacağı söylenebilir.

Eğitim fakültelerinin, öğretmen adaylarının kültürel farkındalığını artırmaya yönelik atölye ve seminerler düzenlemeleri önerilebilir. Bu atölyelerde, öğretmen adayları farklı kültürler hakkında bilgi edinirken, kendi kültürel önyargılarını sorgulama fırsatı bulabilirler. Atölye içerikleri, yerel ve uluslararası düzeyde farklı kültürel pratikleri kapsayacak şekilde tasarlanabilir. Son olarak, öğretmen adayları için pratik deneyimlerin artırılması önemlidir. Eğitim Fakülteleri, öğretmen adaylarının farklı okul ve sınıf ortamlarında gözlem yaparak kültürel değerlere duyarlı eğitim uygulamalarını incelemelerine olanak tanıyan programlar geliştirebilirler. Ayrıca, adayların kendi sınıf yönetim uygulamalarını ve yöntemlerini geliştirmelerine fırsat vermek, onların profesyonel kimliklerini oluşturmalarına katkı sağlayabilir. Eğitim süreçlerinde cinsiyet eşitliği ve etnik çeşitliliğin önemine vurgu yapılabilir. Öğretmen adaylarına, bu konularda farkındalık kazandırılarak sınıflarında adalet ve eşitlik ortamı hazırlamaları sağlanabilir.

Bu çalışma, öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Bundan sonraki çalışmalarda öğretmen adaylarının ahlaki zekâ düzeyleri ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeylerine ilişkin nitel araştırmalar yapılabilir. Öğretmen adaylarının Öğretmenlik Uygulaması dersindeki sınıf içi uygulamalarının gözlemlendiği çalışmalar yapılabilir. Farklı coğrafi bölgelerde, çeşitli sosyal ve kültürel bağlamlarda, daha geniş bir kitleyi kapsayan araştırmalar, sonuçların genellenmesine katkı sağlayabilir. Ahlaki zekâ düzeyinin ve kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk düzeyinin zaman içindeki değişimini izlemek için boylamsal çalışmalar yapılabilir. Bu tür çalışmalar, öğretmen adaylarının profesyonel gelişimi sürecinde bu becerilerin nasıl evrildiğini değerlendirmeye olanak tanıyabilir. Ayrıca farklı eğitim sistemleri veya eğitim programları arasında karşılaştırmalar yapılarak, en etkili uygulamaların belirlenmesi sağlanabilir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, öğretmen yetiştirme programlarına yönelik öneriler sunulabilir. Ahlaki zekâ ve kültürel değerler konularını farklı disiplinlerin bakış açılarından inceleyen çalışmaların teşvik edilmesi önerilebilir. Ahlaki zekâ ve kültürel duyarlılık ilişkisini etkileyebilecek diğer değişkenler (örneğin, kişilik özellikleri, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlar, aile yapısı gibi) araştırmalara dahil edilerek bu ilişkinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılması sağlanabilir Eğitim psikolojisi, sosyoloji, antropoloji ve kültürel çalışmalar gibi alanlar ile iş birliği yapılması, eğitimde etik ve ahlaki değerlerin daha geniş bir bağlamda ele alınmasına olanak tanıyabilir. Son olarak, ahlaki zekâ ile kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk alanında Türkçe kaynakların azlığı göz önüne alındığında, bu alandaki araştırmacılara, öğretmen adaylarına, öğretmenlere, öğretim üyelerine ve öğrencilere yönelik Türkçe yayınlar üretilmesi önerilebilir.

Etik Kurul Onayı: Çalışma protokolü, Karamnoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (Referans Numarası: 06-2024/146). Çalışma, 1964 Helsinki

Bildirgesi ve sonraki güncellemelerinde belirtilen etik standartlara uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Yazar Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışma, her iki yazarın ortak katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Tüm aşamalarda yazarlar iş birliği içinde çalışmıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar, bu çalışmanın yürütülmesi veya sonuçlarının raporlanmasıyla ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederler.

Finansman Bilgileri: Bu çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Veri Erişilebilirliği: Bu çalışmada kullanılan veriler yazar tarafından toplanmış olup, araştırma etiği ilkeleri doğrultusunda yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılmak üzere makul talepler üzerine ilgili araştırmacılarla paylaşılabilir.

Not: Bu çalışma "Öğretmen Adaylarının Ahlaki Zekâ ile Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitime Hazırbulunuşluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

KAYNAKÇA

- Açıkalın, A. (2016). Toplumsal, kurumsal ve teknik yönleriyle okul yöneticiliği. Pegem Yayıncılık.
- Açıkalın, A., & Turan, S. (2018). Bir anlam köprüsü inşa etme aracı olarak okullarda etkili iletişim (5. baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Altan, M. Z. (2012). Eğitim, çoklu zekâ kuramı ve çoklu zekâ kuramında onuncu boyut: ahlâkî zekâ. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(1). <https://dergipark.org.tr/en/pub/firatsbed/issue/45185/565776>
- Atmacaoğlu, H. (2019). Kapsayıcı eğitimde dezavantajlı gruplar. P.O.Taneri. (Ed.), Kuramdan uygulamaya kapsayıcı eğitim içinde (ss. 163-196). Pegem Akademi.
- Bacanlı, H. (2011). Eğitim psikolojisi. Pegem Akademi.
- Bahadır, Ö. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitim algılarının değerlendirilmesi: Kocaeli örneği. [Master's thesis, Sakarya Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Banks, J. A. (2014). An introduction to multicultural education (5th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Beheshtifar, M., Esmali, Z., & Moghadam, M. N. (2011). Ahlaki zekanın liderlik üzerindeki etkisi. Avrupa Ekonomi, Finans ve İdari Bilimler Dergisi, 43(1), 6-11. <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=1124215>
- Birmingham, C. (2003). Practicing the virtue of reflection in an unfamiliar cultural context. Theory into Practice, 42(3), 188-194. https://doi.org/10.1207/s15430421tip4203_4
- Borba, M. (2001). Building moral intelligence. Jossey-Bass.
- Can, A. (2023). SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi (12. baskı). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Clarke, R. H. (2009). Okullarda ahlaki zekâ. Çevrimiçi Gönderim.
- Coles, R. (1998). Çocukların ahlaki zekâsı. A&C Black
- Cooper, B. (2010). In search of profound empathy in learning relationships: Understanding the mathematics of moral learning environments. Journal of Moral Education, 39(1), 79-99. <https://doi.org/10.1080/03057240903528717>
- Demirkol, M. (2022). Kapsayıcı eğitimde öğretmen yeterlikleri. İçinde (Ed.), Ö. Altındağ Kumaş & S. Süer, Nitelikli kapsayıcı eğitim (kuramdan uygulamaya) (ss. 51-85). Eğiten Kitap.
- Diamond, B. J., & Moore, M. A. (1995). Multicultural literacy: Mirroring the reality of the classroom. Longman Publishers.
- Endicott, P., Gilbert, M. T. P., Stringer, C., Lalueza-Fox, C., Willerslev, E., Hansen, A. J., & Cooper, A. (2003). The genetic origins of the Andaman Islanders. The American Journal of Human Genetics, 72(1), 178-184. DOI: 10.1086/345487
- Ertürk, S. (1988). Türkiye'de eğitim felsefesi sorunu. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3(3).
- Gardner, Howard. (1999). Intelligence Reframed: Multiple Intelligences for the 21st Century. New York: Basic Books
- Gay, G. (2014). Kültürel değerlere duyarlı eğitim teori, araştırma ve uygulama (H. Aydın, Çev.). Anı

- Yayıncılık. (Orijinal eserin basım tarihi 2010, 2. Baskı)
- Gollnick, D. M., & Chinn, P. C. (2017). Multicultural education in a pluralistic society. Boston: Pearson.
- Halis, İ. (2005). Etkili öğretmenlik teknikleri. Serhat Kitabevi.
- Hazar, N. (2021). "Çokkültürlülük" ve "etik konusu" hakkında farklı iş yerlerinde çalışan kişilerin metaforik görüşlerinin değerlendirilmesi. *International Journal of Arts and Social Studies*, 4(6), 118-138. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asstudies/issue/63596/973751>
- Hofstede, G. (1986). Cultural differences in teaching and learning. *International Journal of Intercultural Relations*, 10(3), 301-320. [https://doi.org/10.1016/0147-1767\(86\)90015-5](https://doi.org/10.1016/0147-1767(86)90015-5)
- Kalfaoğlu, S. (2021). Ahlaki zekâ ile rasyonel karar alma ilişkisinde duygusal manipülasyonun düzenleyici etkisi: sanayi işletmeleri araştırması. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kanoğlu, M. (2019). Ahlaki zekâ (2. Baskı). Hayat Yayıncılık.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Karataş, K., Ardıç, T., & Oral, B. (2017). Öğretmenlik mesleğinin yeterlikleri ve geleceği: Metaforik bir analiz. *Electronic Turkish Studies*, 12(33), 291-312. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.12665>
- Karataş, K., & Oral, B. (2017). Kültürel değerlere duyarlı eğitime hazırbulunuşluk ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 257-268. [researchgate.net](https://www.researchgate.net)
- Koçak, S. (2020). Göç ve eğitim. İçinde (Ed.), F. Nayır, Kültürel değerlere duyarlı eğitim (ss. 53-93). Anı Yayıncılık.
- Kruger, T. (2012). Moral intelligence: The construct and key correlates. University of Johannesburg(SouthAfrica). <https://www.proquest.com/docview/2569562772?parentSessionId=5QHIn6GGvbmTMfIObtMOI6hIkNQmsUhqveV%2BbPKa6MA%3D&accountid=25089&sourcetype=Dissertations%20&%20Theses>
- Ladson-Billings, G. (2001). Teaching and cultural competence: What does it take to be a successful teacher in a diverse classroom? *Rethinking Schools Online*, 15(4), 1-5. <https://urbanedjournal.gse.upenn.edu/archive>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü. <https://oygm.meb.gov.tr/>
- Moran, W., & Labone, E. (2011). Teacher beliefs associated with caring for students: Formation, maintenance and change. 15th Biennial of the International Study Association on Teachers and Teaching, The University of Minho, Braga, 05-08.
- Nayır, F. (2020). Kültürel değerlere duyarlı öğretmen ve sınıf. İçinde (Ed.), F. Nayır, Kültürel değerlere duyarlı eğitim (ss. 215-245). Anı Yayıncılık.
- Neuharth-Pritchett, S., Reiff, J.C., & Pearson, C.A. (2001). Through the eyes of preservice teachers: Implications for the multicultural. *Journal of Research in Childhood Education*, 15(2), 256-269. <https://doi.org/10.1080/02568540109594965>
- Oral, B., & Amaç, Z. (2023). Farabi ve maarif/ eğitim anlayışı. İçinde (Ed.), B. Akpınar, B. Oral, & B. Özer,

- Maarif düşüncemizin kuramsal temelleri- 1 (ss. 59-110). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Oral, B., & Karataş, K. (2019). Eğitim ve kültürel çeşitlilik. İçinde Eğitim felsefesi (ss. 373-404). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özer, B. (2019). Karakter ve değerler eğitimi. Pegem Akademi
- Patton, M. Q. (1987). Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice. Sage publications.
- Polat, M., & Ceylan, Y. (2012). Alman eğitim sisteminde çokkültürlülüğün izleri: Osnabrück Üniversitesi örneği. *Education Sciences*, 7(4), 1032-1044. <https://dergipark.org.tr/en/pub/nwsaedu/issue/19814/211926>
- Russell, B. (2018). Eğitim üzerine (A. Uğur, Çev.; 2. Baskı). Cem Yayınevi. (Orijinal baskı 1929).
- Saleh, K. (2018). Moral intelligence and its role in formulating children characters. *Multi-Knowledge Electronic Comprehensive Journal For Education and Science Publications (MECSJ)* (7), 301-313. mecsaj.com
- Stables, A. (2005). Multiculturalism and moral education: Individual positioning, dialogue and cultural practice. *Journal of Moral Education*, 34(2), 185-197. <https://doi.org/10.1080/03057240500127152>
- Sultana, Q. (1994). Evaluation of multicultural education's understanding and knowledge in freshman level preservice. Annual Meeting of The Mid-South Educational Research Association. ERIC Digest ED 1174138131262. <https://eric.ed.gov/?id=ED389672>
- Süer, S. (2022). Kapsayıcı eğitimde tutum ve değerler. İçinde (Ed.), Ö. Altındağ Kumaş & S. Süer, Nitelikli kapsayıcı eğitim (kuramdan uygulamaya) (ss. 123-153). Eğiten Kitap.
- Şentürk, C. (2023). Yunus Emre ve eğitim anlayışı. İçinde (Ed.), B. Akpınar, B. Oral, & B. Özer, Maarif düşüncemizin kuramsal temelleri - 1 (ss. 387-413). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tanner, C., & Christen, M. (2013). Ahlaki zekâ: Ahlaki yeterlilikleri anlamak için bir çerçeve. In *Ampirik Olarak Bilgilendirilmiş Etik: Gerçekler ve Normlar Arasındaki Ahlak* (s. 119-136). Cham: Springer International Publishing.
- Triandis, H. C. (1994). Culture and social behavior.
- Villegas, A. M., & Lucas, T. (2002). Preparing culturally responsive teachers: Rethinking the curriculum. *Journal of Teacher Education*, 53(1), 20-32. <https://doi.org/10.1177/0022487102053001003>
- Yakut, S., & Yakut, İ. (2021). Yakut-ahlâkî zekâ ölçeği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(76), 836-842. search.ebscohost.com
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayınları.
- Zaragoza, M. C., Díaz-Gibson, J., Caparrós, A. F., & Solé, S. L. (2021). The teacher of the 21st century: Professional competencies in Catalonia today. *Educational Studies*, 47(2), 217-237. <https://doi.org/10.1080/03055698.2019.1686697>